

Серед хвойних насаджень трапляються біогрупи з ялиною європейською. Зростає вона у змішаних групах разом з соснами чорною і звичайною та модриною європейською. На рис. 4 представлена вікова структура ялинових насаджень у Личаківському та Стрийському парках. Не представлена графічно вікова структура ялини у парку "Залізна вода", оскільки тут її виявлено всього декілька екземплярів у віці 60-80 років.

У Личаківському парку смерека європейська представлена деревами III, IV та V класів віку, однак найбільше (70 %) дерев у віці 80-100 років. У Стрийському парку віковий діапазон розширюється за рахунок дерев II класу віку. Вікова структура тут формується з дерев II класу – 20 %, III – 30, IV – 20, V – 30 %. смерека європейська, як і сосна, у жодному із згаданих парків не поновлюється природним способом.

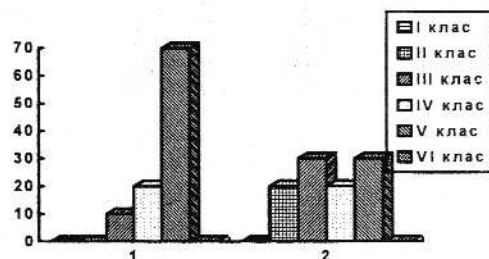

Рис. 4. Особливості вікової структури ялинових насаджень: 1 – Личаківський парк, 2 – Стрийський парк.

Характерними для старовинних парків Львова є березові насадження з перевагою в їх складі берези бородавчастої, які виявлені у парку Психіатричної лікарні, Стрийському та парку "Залізна вода".

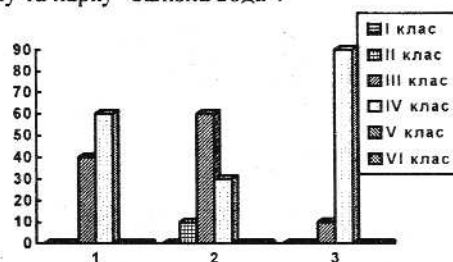

Рис. 5. Особливості вікової структури березових насаджень: 1 – парк Психіатричної лікарні; 2 – Стрийський парк; 3 – парк "Залізна вода"

Як бачимо з рис. 5, максимально представлені III і IV класи віку: у парку Психіатричної лікарні відповідно 40 і 60 %, у Стрийському парку – 60 і 30 %, у парку "Залізна вода" – 10 і 90 %. Ці класи віку відповідають 40-80 річним насадженням. Крім того, у Стрийському парку виявлено екземпляри берези у віці 21-40 років (II клас віку), які становлять 10 % загальної кількості березового насадження.

Природного поновлення берези бородавчастої у згаданих вище парках не виявлено.

Окремо слід виділити екземпляри дубів звичайного та північного, які, хоча і не створюють окремих насаджень з переважаючою породою, однак входять до складу багатьох угруповань і трапляються майже у всіх старовинних парках. Наприклад, у парку "Стара Стрільниця" виявлено кілька екземплярів дуба звичайного у віці близько 120 років. Тут також виявлено його природне поновлення, яке, однак, є незадовільним. У Стрийському парку трапляється велика кількість дуба північного, який зростає поряд з грабом, ясенем звичайним і кленом гостролистим і досягає віку 80-90 р. Виявлено екземпляр дуба північного діаметром понад 1.5 м, якому, як свідчать літературні джерела, близько 200 років. Також у Стрийському парку є екземпляри дуба звичайного, що досягли віку 120 років.

У парку "Залізна вода" зростає дуб звичайний, представлений як молодими (50-60 р.), так і старими екземплярами (100-120 р.). Подібного віку дерева (до 100 р.) виявлено і у парку "Погулянка". У парку м. Буськ (Львівська обл.) також виявлено кілька екземплярів дуба звичайного у віці 80-100 років.

Література

1. Воронов А.Г. Геоботаника: Учеб. пос. для ун-тов и пед. ин-тов. Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Высш. школа, 1973. – 384 с.
2. Использование ядер древесины в лесоводственных исследованиях. Методические рекомендации. Сост.: Д.П.Столяров, С.И.Полубояринов и др. – Л.: ЛенНИИЛХ, 1988.
3. Таблиці ходу росту і товарності насаджень деревних порід України. – К.: Урожай, 1969.

УДК 630.182.47

Асист. Н.Г. Лук'ячук* – м. Львів

ХАРАКТЕРИСТИКА СИНУЗІЙ ЛІСОВИХ ТРАВ ПІД НАМЕТОМ ПАРКОВИХ ФІТОЦЕНОЗІВ МІСТА ЛЬВОВА

Розглянуті питання особливостей структури трав'яного під наметового покриву парків. Досліджено видове різноманіття та встановлено реакцію під наметових рослин на різну ступінь освітлення.

Assistant N.G. Lukjanshuk – Lviv

Synuzia specification of grasses under tent of park phytocenosis in Lviv city

Growing conditions of grasses at low level of light irradiation have been analysed. Characteristic species adapted for light minimum under tent of wooden and brushwooden plants have been determined and studied.

Сьогоднішні парки Львова мають поліфункціональне призначення і є архітектурно-ландшафтними ансамблями, що гармонійно вписуються у загальний план Львова – міста із багатим історичним минулим [4, 6]. Рослинність парків виконує санітарно-гігієнічну, естетичну функцію та пізнавальну функції. Фітоценози парків характеризуються багатим флористичним складом, своєрідною екологічною структурою та особливою стадіальною динамікою.

За даними фітоценотичного обстеження у парках міста переважають змішані багаторічні деревостани із груповим та рівномірним розміщенням деревних порід з високою зімкнутістю крон [2]. Трав'яне вкриття на території парків є різноплановим і включає у себе такі елементи, як клумби, рабатки із декоративними

* Український державний лісотехнічний університет

рослинами та культурні газони у місцях масового відпочинку, проте основне вкриття створюють піднаметові дикоростучі рослини. Існуючі синузії лісових трав під наметом деревостанів яскраво свідчать про колишні природні ліси, які у минулому оточували середньовічне місто [4].

Нашими дослідженнями були охоплені піднаметові синузії Шевченківського гаю, міського парку культури та відпочинку ім. Б. Хмельницького, Високого Замку, парків ім. Ів. Франка та Цитаделі, де на 188-ми ділянках (площею 1 м²), що розміщувались уздовж трансект, зафіксовано 124 види вищих судинних рослин (табл. 1), які мають різну частоту трапляння на облікових ділянках [3].

Для вивчення змін видового складу трав'янистого покриву залежно від освітлення проводили заміри відповідних величин з допомогою люксметра Ю-116 у середині літа (липень), у період інтенсивного створення фітомаси трав'яними рослинами. Рівень освітлення під наметом деревостану кожної ділянки встановлювали у відносних одиницях (%) залежно від значення освітленості на даний час відкритої території. Статистичну характеристику представництва ценопопуляцій трав'янистих рослин під наметом паркових фітоценозів міста Львова та реакцію трав'янистих видів на умови піднаметового освітлення наочно представляє розрахований фітоценоз (табл. 1).

Табл. 1. Особливості рослинного покриву під наметом фітоценозів залежно від відносного освітлення (К – клас постійності виду; PP – проективне покриття, %; n – кількість облікових ділянок)

Назва виду	Середнє значення		Відносне освітлення, %					
	К	PP	<1.5 n=79		1.6–3 n=63		>3.0 n=46	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Geum urbanum</i> L.	4	11,9	4	12,7	4	13,6	3	8,5
<i>Impatiens parviflora</i> DC.	3	15,5	3	15,6	3	16,6	2	13,8
<i>Aegopodium podagraria</i> L.	2	25,4	2	24,4	2	28,9	3	22,6
<i>Urtica dioica</i> L.	2	14,1	2	8,8	3	15,2	2	16,5
<i>Plantago major</i> L.	2	10,1	1	7,7	2	12,9	3	9,0
<i>Taraxacum officinale</i> Webb. ex Wigg.	2	6,0	1	2,4	2	7,0	3	6,8
<i>Viola canina</i> L.	2	17,0	2	17,7	2	18,8	1	12,2
<i>Ranunculus repens</i> L.	2	16,3	1	12,7	1	17,7	3	16,6
<i>Torilis japonica</i> (Houtt.) DC.	2	12,5	1	12,4	2	12,7	2	12,4
<i>Alliaria petiolata</i> (Bieb.) Cavara et Grande	1	9,8	1	7,9	2	11,1	1	9,5
<i>Dactylis glomerata</i> L.	1	13,8	1	7,3	1	11,9	2	15,8
<i>Chaerophyllum aromaticum</i> L.	1	22,7	1	11,3	1	19,4	2	27,7
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	1	21,9	1	13,9	1	30,5	2	22,0
<i>Ranunculus acris</i> L.	1	15,8	1	20,0	1	17,6	2	14,1
<i>Trifolium repens</i> L.	1	16,9	1	8,0	1	17,5	2	18,0
<i>Geranium robertianum</i> L.	1	10,3	1	4,8	1	12,3	1	13,6
<i>Hedera helix</i> L.	1	57,7	1	44,0	1	70,9	1	62,5
<i>Lysimachia nummularia</i> L.	1	24,0	1	22,5	1	29,4	1	20,5
<i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort.	1	5,1	1	5,4	1	5,1	1	4,9
<i>Stachys sylvatica</i> L.	1	11,1	1	13,0	1	6,2	1	13,1
<i>Poa pratensis</i> L.	1	18,0	1	10,0	1	14,2	1	20,3
<i>Tussilago farfara</i> L.	1	13,8	1	10,0	1	14,1	1	14,0
<i>Glechoma hederacea</i> L.	1	19,8	1	11,3	1	18,2	1	22,8
<i>Impatiens noli-tangere</i> L.	1	15,8	1	32,5	1	10,5	1	19,4

<i>Circaea lutetiana</i> L.	1	15,2	1	9,7	1	20,7	1	5,0
<i>Chelidonium majus</i> L.	1	6,2	1	8,3	1	8,0	1	3,5
<i>Veronica officinalis</i> L.	1	14,1			1	13,4	1	14,9
<i>Bromopsis inermis</i> (Leyss.) Holub	1	8,7	1	12,4	1	4,8	1	8,5
<i>Potentilla anserina</i> L.	1	14,6	1	7,3	1	19,3	1	14,8
<i>Polygonum aviculare</i> L.	1	13,2	1	17,6	1	8,3	1	10,8
<i>Carex pilosa</i> Scop.	1	5,0	1	4,4	1	6,8	1	4,0
<i>Chaerophyllum temulum</i> L.	1	21,5	1	13,8	1	20,8	1	23,5
<i>Poa annua</i> L.	1	20,8	1	16,7	1	15,1	1	30,6
<i>Galeobdolon luteum</i> Huds.	1	14,7	1	14,9	1	19,1	1	1,3
<i>Lapsana communis</i> L.	1	3,7	1	3,1	1	4,2	1	4,3
<i>Poa nemoralis</i> L.	1	20,4	1	25,0	1	17,2	1	21,3
<i>Ajuga reptans</i> L.	1	17,0	1	24,1	1	24,4	1	5,1
<i>Rumex confertus</i> Willd.	1	13,7			1	11,0	1	14,8
<i>Galeopsis speciosa</i> Mill.	1	10,9	1	30,0	1	4,8	1	12,3
<i>Asarum europaeum</i> L.	1	17,1	1	16,7	1	21,7	1	15,0
<i>Elytrigia repens</i> (L.) Nevski	1	15,8	1	11,7	1	15,0	1	17,1
<i>Prunella vulgaris</i> L.	1	12,9	1	47,5	1	7,1	1	9,7
<i>Arctium lappa</i> L.	1	12,7	1	6,5	1	15,5	1	12,3
<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) J. et C. Presl	1	12,0	1	3,8	1	8,3	1	22,5
<i>Fragaria vesca</i> L.	1	8,8	1	20,0	1	7,4	1	8,7
<i>Oxalis acetosella</i> L.	1	11,5	1	20,6	1	7,4	1	8,0
<i>Achillea submillefolium</i> Klok. et Krytzka	1	19,4			1	22,0	1	17,9
<i>Arctium tomentosum</i> Mill.	1	11,8	1	13,3	1	10,0	1	10,8
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	1	3,8			1	7,5	1	2,2
<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.	1	5,7	1	13,5	1	4,3	1	4,0
<i>Lamium maculatum</i> (L.) L.	1	20,1	1	5,0	1	46,7	1	10,9
<i>Lolium perenne</i> L.	1	16,8			1	15,7	1	18,8
<i>Epilobium parviflorum</i> Schreb.	1	5,9	1	14,0	1	3,0	1	2,8
<i>Polygonatum multiflorum</i> (L.) All.	1	6,0	1	4,0	1	4,0	1	8,0
<i>Aposoris foetida</i> (L.) Less.	1	2,4			1	2,5	1	2,3
<i>Pulmonaria obscura</i> Dumort.	1	19,9	1	16,1	1	50,0		
<i>Veronica chamaedrys</i> L.	1	14,0	1	3,0	1	17,5	1	17,0
<i>Galium mollugo</i> L.	1	13,7	1	10,0	1	14,7	1	10,0
<i>Xanthoxalis dillenii</i> (Jacq.) Holub	1	9,3	1	5,0	1	8,0	1	11,0
<i>Lamium album</i> L.	1	9,2	1	11,0	1	7,3	1	10,5
<i>Chenopodium urbicum</i> L.	1	8,6	1	10,2	1	5,3	1	10,0
<i>Urtica urens</i> L.	1	8,6			1	9,2	1	7,3
<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth	1	6,7	1	7,0	1	5,5	1	10,0
<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop.	1	18,8					1	18,8
<i>Malva neglecta</i> Wallr.	1	12,1			1	8,0	1	19,0
<i>Vicia sepium</i> L.	1	8,5					1	8,5
<i>Equisetum arvense</i> L.	1	7,6			1	4,0	1	8,1
<i>Vicia cracca</i> L.	1	4,6			1	5,0	1	4,4
<i>Poa trivialis</i> L.	1	16,6			1	20,3	1	11,7
<i>Polygonum bistorta</i> L.	1	12,6			1	27,5	1	6,6
<i>Matricaria perforata</i> Merat	1	10,7					1	10,7
<i>Galeopsis ladanum</i> L.	1	10,0			1	5,0	1	12,0
<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott	1	6,4	1	10,3	1	1,0	1	1,5
<i>Equisetum pratense</i> L.	1	5,7	1	10,0	1	6,0	1	3,0
<i>Cirsium vulgare</i> (Savi) Ten.	1	5,6	1	10,0	1	3,0	1	5,8
<i>Hypericum perforatum</i> L.	1	4,1	1	5,0	1	5,0	1	3,8

<i>Vinca minor</i> L.	1	18,8	1	31,7	1	7,5	1	3,0
<i>Artemisia absinthium</i> L.	1	14,2			1	25,3	1	3,0
<i>Geranium pratense</i> L.	1	28,4	1	30,0			1	26,0
<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch.	1	13,0	1	10,0	1	15,0		
<i>Primula veris</i> L.	1	12,0	1	15,0	1	11,7	1	10,0
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	1	10,6	1	10,0	1	13,3	1	3,0
<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	1	7,0	1	10,0	1	20,0	1	1,7
<i>Geranium sanguineum</i> L.	1	5,2			1	6,0	1	4,0
<i>Chamomilla suaveolens</i> (Pursh) Rydb.	1	4,0	1	5,0	1	3,0	1	3,5
<i>Trifolium pratense</i> L.	1	4,0			1	3,8	1	5,0
<i>Polytrichum commune</i> Hedw.	1	40,0	1	20,0	1	65,0	1	10,0
<i>Chamaerion angustifolium</i> (L.) Holub	1	17,8	1	30,0	1	1,0	1	10,0
<i>Galium aparine</i> L.	1	12,8	1	15,0	1	30,0	1	3,0
<i>Agrostis tenuis</i> Sibth.	1	7,3			1	10,0	1	6,3
<i>Campanula persicifolia</i> L.	1	2,0	1	1,0	1	2,3		
<i>Duchesnea indica</i> (Andr.) Focke	1	86,7			1	86,7		
<i>Rubus nessensis</i> W.Hall	1	20,0	1	5,0	1	27,5		
<i>Festuca gigantea</i> (L.) Vill.	1	6,7					1	6,7
<i>Silene nutans</i> L.	1	2,0					1	2,0
<i>Pleurozium schreberi</i> (Brid.) Mitt.	1	55,0	1	55,0				
<i>Actaea spicata</i> L.	1	10,0	1	10,0			1	10,0
<i>Rumex crispus</i> L.	1	10,0					1	10,0
<i>Viola odorata</i> L.	1	10,0					1	10,0
<i>Geranium sylvaticum</i> L.	1	6,0			1	10,0	1	2,0
<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall.	1	5,5					1	5,5
<i>Sisymbrium officinale</i> (L.) Scop.	1	5,5			1	5,5		
<i>Artemisia vulgaris</i> L.	1	2,0					1	2,0
<i>Cirsium setosum</i> (Willd.) Bess.	1	2,0					1	2,0
<i>Parietaria officinalis</i> L.	1	45,0			1	45,0		
<i>Armoracia rusticana</i> Gaertn., Mey. et Scherb	1	25,0			1	25,0		
<i>Galium odoratum</i> (L.) Scop.	1	25,0	1	25,0				
<i>Lysimachia vulgaris</i> L.	1	25,0					1	25,0
<i>Potentilla reptans</i> L.	1	20,0					1	20,0
<i>Symphytum officinale</i> L.	1	20,0			1	20,0		
<i>Polygonum convolvulus</i> L.	1	15,0					1	15,0
<i>Plantago lanceolata</i> L.	1	10,0			1	10,0		
<i>Anthemis arvensis</i> L.	1	5,0			1	5,0		
<i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br.	1	5,0			1	5,0		
<i>Chenopodium album</i> L.	1	5,0					1	5,0
<i>Malva pusilla</i> Smith	1	5,0					1	5,0
<i>Potentilla argentea</i> L.	1	5,0					1	5,0
<i>Erigeron canadensis</i> L.	1	3,0			1	3,0		
<i>Campanula glomerata</i> L. s.l.	1	2,0			1	2,0		
<i>Carex brizoides</i> L.	1	2,0			1	2,0		
<i>Majanthemum bifolium</i> (L.) F. W. Schmidt	1	1,0	1	1,0				
<i>Senecio vulgaris</i> L.	1	1,0			1	1,0		

Як бачимо з даних, найбільшу частоту трапляння на всіх ділянках мають трави-мегатрофи, які характеризують багаті умови місцезростання: *Geum urbanum*, *Impatiens parviflora*, *Aegopodium podagraria*, *Urtica dioica*, *Plantago major*, *Taraxacum officinale*, *Viola canina*, *Ranunculus repens*, *Torilis japonica*. Проте ці рослини є також видами-синантропами, наявність яких свідчить про високу си-

нантропізацію паркової рослинності. Отже, за особливостями флористичного складу трав'яного покриву рослинність парку можна віднести згідно з класифікацією Браун-Бланке до субасоціації *Geum urbaneti-Aceretum pseudoplatanoides* [2,7].

Під наметом деревостанів існує представництво домінантних видів, які переважають за проективним покриттям: *Geranium pratense* – 28,4; *Aegopodium podagraria* – 25,4 %; *Chaerophyllum aromaticum* – 22,7 %; *Stellaria media* – 21,9 %; *Chaerophyllum temulum* – 21,5 %; *Poa annua* – 20,8 %; *Poa nemoralis* – 20,4 %; *Lamium maculatum* – 20,15; *Rubus nessensis* – 20,0 %; *Symphytum officinale* – 20,0 %; *Potentilla reptans* – 20,0 %. Серед цих трав'янистих рослин є достатня кількість високодекоративних видів, проте лісові трави можна спостерігати лише у місцях, віддалених від стихійно сформованих доріжок. Отже, загальний рослинний покрив у парках створюють синантропні низькодекоративні види.

Стан і склад існуючих деревостанів у парках є середовищевірною основою і має визначальне значення для формування трав'яного покриву. Під наметом дерев та чагарників формуються специфічні тіневитривалі трав'яні синузії. Розрахований фітоценоз за трьома показниками освітлення (нижче 1.5; від 1.5 до 3.0; більше 3.0 % піднаметового розсіяного світла) наочно показав, що на сильно затінених ділянках парків найчастіше трапляються: *Geum urbanum*, *Impatiens parviflora*, *Aegopodium podagraria*, *Urtica dioica*, *Plantago major*, *Taraxacum officinale*, *Viola canina*, *Ranunculus repens*, *Torilis japonica*, *Asarum europaeum*, *Polygonum aviculare*, *Viola canina*, *Ranunculus acris*, *Fragaria vesca*, *Polytrichum commune*, *Oxalis acetosella*, *Lysimachia nummularia*. Деякі з цих видів (*Asarum europaeum*, *Fragaria vesca*, *Oxalis acetosella*, *Lysimachia nummularia*) є достатньо декоративними лісовими травами і можуть бути рекомендовані для озеленення найбільш затінених ділянок парків [1]. Із зростанням освітлення на піднаметових ділянках панівне становище здобувають такі види: *Aegopodium podagraria*, *Plantago major*, *Taraxacum officinale*, *Viola canina*, *Torilis japonica*, *Alliaria petiolata*, *Impatiens parviflora*, *Urtica dioica*, витісняючи *Geum urbanum*. І при освітленості більше 3- % під деревним наметом постійними та переважаючими стають *Impatiens parviflora*, *Urtica dioica*, *Torilis japonica*, *Dactylis glomerata*, *Chaerophyllum aromaticum*, *Stellaria media*, *Ranunculus acris*, *Trifolium repens*, *Geum urbanum*, *Aegopodium podagraria*, *Plantago major*, *Taraxacum officinale*, *Ranunculus repens*.

Таким чином, проективне вкриття, щільність і видове різноманіття трав у парках зумовлено багатьма факторами абіотичного, біотичного і антропогенного характеру, проте лімітуючим є відповідний рівень освітленості, який формують існуючі деревостани міських парків. Трансформація піднаметового трав'янистого покриву у парках Львова спричинена антропогенним втручанням і призводить до таких наслідків, як зниження загального естетичного вигляду ландшафту, зникнення більшості декоративних видів і збільшення частки синантропних низькодекоративних видів – супутників урбоскоосистем.

Література

1. Библина А.В. Декоративные теневыносливые растения садов и парков. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 207с.
2. Імшенецька Н.А. Фітоценотична структура паркових насаджень Львівщини та шляхи її вдосконалення. Автореф. дис...канд. с.-г. наук. – Львів, 2000. – С. 13.

3. Корчагин А.А. Строение растительных сообществ и полевая геоботаника. – Л.: Наука, 1976.
4. Кучерявий В.А. Зелёная зона города. – К.: Наук. думка, 1981. – 248 с.
5. Кучерявий В.А. Урбоэкологические основы фитомелиорации. Ч. I, II. – М. 1991.
6. Кучерявий В.П. На зеленых орбитах Львова. – Львів: Каменяр, 1972. – 108 с.
7. Соломаха В.А. Сиятасони рослинності України за методом Браун-Бланке та їх особливості. – Наукове видання біологічного факультету Національного Київського ун-ту ім. Т. Шевченка. – Київ, 1995. – С. 251.
8. Herbert Rohlfstein Oekologischer landschaftsbau: Grundlagen und Massnahmen. – Stuttgart: Ulmer, 1995. S.266
9. Gerhard Vagtlander, Norbert Voss Methoden der Gruenduntersuchung und -bewertung: Gundland, Feldfutter, Kasen – Stuttgart: Ulmer, 1974. s.131
10. Pflanzen in Feld und Wald. – ARTIA, Prag, 1980. S. 223

УДК 684.0108.091

Аспір. А.В. Шлапак* – м. Львів;

проф. В.П. Шлапак**, д-р с.-г. наук – м. Умань

ЦІЛЕСПРЯМОВАНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІКУВАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ РОСЛИН В ЧЕРКАСЬКОМУ БОРУ

Вивчено сучасний стан лісових масивів, їх санітарно-гігієнічну функцію впродовж 150-річного періоду на прикладі Черкаського бору. Подані рекомендації формування нового напрямку у використанні лісових масивів держлісфонду для організації покращення лісових ландшафтів та створення в лісопарковій зоні м. Черкаси зони кліматолікування, профілактики захворювань і розвитку культурного та освітнього рівнів населення.

Doctorate A.V. Shlapak – Lviv; Prof., Dr. V.P. Shlapak – Uman'

Purpose-oriented using of curative characteristics of plants in "Cherkasy Bir"

In the article is studied the modern condition of forests, their sanitary hygienical function during 150 years. The Cherkasskiy forest was taken as an example.

There are offered the recommendations for to made a new direction in using of forests for improvement of forest landscape, recommendations to create a zone of climate treatment, a prevention of illness and development of cultivar and educational level of the population in the forest-park zone of Cherkassy.

Україна розташована у географічному центрі Європи, на південному заході та на півдні Східно-Європейської рівнини. Загальна площа становить 60,3 млн. га [12]. На півдні України – Кримські гори, на заході – Українські Карпати. Рівнинна частина України поділяється [6] на три ландшафтні зони: мішаних лісів (Українське Полісся), Лісостепу і Степу.

Географічне положення України, різноманіття фізико-географічних умов сприяло формуванню багатого рослинного світу, що нараховує близько 25 тис. видів [9], у тому числі судинних рослин – 5100 видів, включаючи і найважливіші з числа культурних, а з урахуванням екзотів, які вирощуються у відкритому ґрунті, понад 10 тис. видів.

Площа земель лісового фонду України становить близько 10,8 млн. га, з них 9,4 млн. га вкрито лісовою рослинністю. Лісистість становить 15,6 % площі країни [1] порівняно з 28 % у 1850 р. і 45 % – у першому тисячолітті [2].

Лісові насадження штучного походження становлять 40 % загальної площі лісів [5].

Ліси України [4] утворюють понад 30 видів дерев, серед яких домінують сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), дуб звичайний (*Quercus robur* L.), бук (*Fagus sylvatica* L.), смерека звичайна (*Picea abies* (L.) Karst.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), граб звичайний (*Carpinus betulus* L.), смерека біла (*Abies alba* Mill.). Хвойні насадження займають 42 % загальної площі, у тому числі сосна – 33 %. Твердолистяні насадження становлять 43 %, включаючи дубові з буковими – 32 %. За віком лісові насадження поділяють таким чином: молодняки – 32 %, середньовікові – 44 %, пристигаючі – 13 %, стиглі – 11 %.

Лісове господарство України володіє значним рекреаційним природно-ресурсним потенціалом, який можна цілеспрямовано й ефективно використовувати як у загальнодержавних, так і у регіональних інтересах.

Ліс – це гарний пейзаж і здоровий клімат, чудове місце відпочинку, тому лікарні, будинки відпочинку, санаторії, дитячі табори – все це, як правило, розміщують у лісових насадженнях. Зважаючи на величезне значення приміських лісів України, понад 1,7 млн. га їх включено до зеленої зони.

Медицина свідчить, що незадовільне забезпечення киснем і, особливо, повітря, забруднене шкідливими техногенними домішками, призводить до захворювання різними хворобами, насамперед грипом, серцево-судинними, туберкульозом і багатьма іншими. Відсутність лісів навколо міст і сіл, насичених промисловістю, спричиняє розповсюдження вітрами пилу, міріадів мікробів і бактерій. Тоді, якщо на шляху до населених місць вітри проходять через ліс, повітря зволожується і очищується від пилу та мікробів, насичується лісовим киснем, пахощами та прохолодою. У великих містах 1 м³ повітря вміщує до 40 тис. різних бактерій, а у лісі – лише 200-300 шт. [1].

Враховуючи критичні умови життєдіяльності людини в Україні, важливим є забезпечення належних умов для відпочинку й оздоровлення населення, особливо дітей. Очевидно, що рекреаційному природокористуванню необхідно приділяти особливу увагу, адже це стосується лікування, профілактики захворювань і розвитку культурного та освітнього рівнів населення.

У зв'язку з цим важливим завданням науки є проведення досліджень, які повинні сприяти вирішенню проблем освоєння нових рекреаційних територій, відтворення старих і стимулювання діяльності існуючих рекреаційних об'єктів [3,7,8].

На прикладі Черкаського бору як інтрозональної природної лісової формації, що виникла на бідних на поживні речовини і вологу дерново-підзолистих ґрунтах Лісостепу України, розглянемо роль біологічного різноманіття рослин у формуванні та збереженні за останні 150 років природних ландшафтів, своєрідного мікроклімату та лісових ресурсів.

Сьогодні Черкаський бор, перебуваючи у лісодефіцитному районі, поблизу великого промислового і адміністративного центру – м. Черкаси, ціниться вже не тільки як джерело ділової деревини, а і як головна складова частина оздоровчого рекреаційного ландшафту, призначеного переважно для відпочинку трудящих.

Лісові масиви Черкаського бору розташовані головним чином на піщаній терасі Дніпра, закріплюють піски, яри та балки, регулюють поверхневий стік во-

* Український державний лісотехнічний університет

** Дендрологічний парк "Софіївка" НАН України (Dendrological park "Sofiyivka" NAS of Ukraine)